

Vilniaus miesto savivaldybės administracijai
Konstitucijos pr. 3, LT-09308 Vilnius;
savivaldybe@vilnius.lt,

LR Aplinkos ministerijai
A. Jakšto g. 4, LT-01105 Vilnius
el. paštas info@am.lt,

Rangovui: UAB „Eikos statyba“
Meistrų g. 8A, Vilnius
info@eikosstatyba.lt

**Dėl Sapiegų parko projekto
2019 06 06
Vilnius**

Asociacija „Gyvas miškas“ tai aplinkosauginis, pilietinis judėjimas jungiantis žmones ir bendruomenes, kuriems rūpi sveikos aplinkos, natūralios gyvosios gamtos išsaugojimas ir protėvių perduotos kultūros puoselėjimas. Tikime, jog Sapiegų parko atkūrimą, galima pritaikyti dabarties poreikiams, išsaugant sukauptas gamtines ir kultūrinės vertybes. Iki dabar susiformavusi parko ekosistema ir struktūra, kaip vieningas organizmas, jau savaime yra istorinis, per šimtmetį susiformavęs paveldas. Neteisinga atkūrinėti praeities motyvus, naikinant dabartį. Ilgalaikio planavimo sprendimai turėtų būti priimami įvertinant, jog želdiniai ir ekosistemos yra vertybė ir atsižvelgiant į klimato kaitos keliamas grėsmes jų išsaugojimas tampa pagrindiniu prioritetu.

Asociacija „Gyvas miškas“ ir kitos žemiau pasirašusios organizacijos, atstovaudamos viešą interesą ir teisę į sveiką aplinką, reiškia savo poziciją ir pastabas dėl valstybinio Sapiegų dvaro parko projekto. Abejojame siūlomų projekto sprendinių tvarumu, pagrįstumu ir poreikiu, kadangi jie neužtikrina pagrindinių projekto priemonių ir kriterijų įgyvendinimo, tarptautinių įsipareigojimų laikymosi bei darnaus vystymosi principų.

Istorinių parkų tvarkymą, bei kitų viešųjų erdvių projektų įgyvendinimą, reglamentuoja tarptautinės konvencijos, nacionaliniai teisės aktai ir nuostatos, kurių laikymąsi Vilniaus miesto savivaldybė privalo užtikrinti ir integruoti visose projekto stadijose.

Sapiegų dvaro parko projektas neatitinka ir pažeidžia darnaus vystymosi principus, kurie užtikrintų bendruomenių poreikius, biologinės įvairovės išsaugojimą ir prisitaikymą prie klimato kaitos.

Esamas Sapiegų dvaro parko projektas neprisideda prie gyvenamosios aplinkos gerinimo, t.y. gyventojų fizinės ir psichinės sveikatos bei pačių želdinių ir jų ekosistemos kokybės užtikrinimo.

Norime priminti, jog projektas privalo atitikti Aplinkos apsaugos principus ir Florencijos chartijos reikalavimą saugoti ekosistemą planuojant infrastruktūrinius darbus.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, 4 straipsnis. Aplinkos apsaugos principai:

“Aplinkos apsaugos valdymo politika ir praktika turi nukreipti visuomeninius bei privačius interesus aplinkos kokybei gerinti, skatinti gamtos išteklių naudotojus ieškoti būdų ir priemonių, kaip išvengti arba sumažinti neigiamą poveikį aplinkai.”

“Gamtos išteklių turi būti naudojami racionaliai ir kompleksiskai, atsižvelgiant į aplinkos išsaugojimo bei atkūrimo galimybes ir Lietuvos Respublikos gamtos bei ekonomikos ypatumus.”

Florencijos (ICOMOS) chartija:

14 straipsnis. “Istorinis sodas arba parkas privalo būti išsaugomas tinkamoje aplinkoje. Turi būti uždraustas bet koks fizinės aplinkos keitimas, galintis grėsti ekologiškai pusiausvyrai. Šios nuostatos taikytinos visiems infrastruktūros aspektams, nesvarbu – vidiniams ar išoriniams (drenavimo darbams, drėkinimo sistemoms, keliams, automobilių stovėjimo įrenginiams, užtvarams, prižiūrėjimo, taip pat lankytojų patogumų infrastruktūrai ir pan.). “

15 straipsnis. “Negalima imtis jokių istorinio sodo arba parko restauravimo, o ypač rekonstravimo, darbų, pirmiau neatlikus išsamių mokslinių tyrimų.”

16 straipsnis. “Restauravimo darbai privalo gerbti vienas kitą keitusius konkretaus sodo arba parko raidos tarpsnius.”

Pagal **valstybinės reikšmės parkų nuostatas**, patvirtintas LR Vyriausybės:

6. Parkuose turi būti skatinama veikla, puoselėjanti, išryškinanti ir propaguojanti istorines, architektūrines, kultūrines, mokslines, estetiškes, ekologines, dendrologines vertybes, **nepažeidžiant Parko būklės:**

7.1. Parkuose draudžiama keisti ir žaloti Parkų kompoziciją, jų erdvinę-planinę struktūrą (reljefą, vandens telkinius, takų tinklą), mažinti istorinę, architektūrinę, kultūrinę, estetinę, ekologinę vertę, naikinti ar žaloti Parko želdinius, mažuosius kraštovaizdžio architektūros ir inžinerinius statinius, gamtos ir kultūros paveldo objektus;

BIOĮVAIROVĖ

Ekologiniu požiūriu vertingą Sapiegų dvaro parką, veikia įvairūs miesto faktoriai, todėl svarbiausia užduotis turėtų būti - išsaugoti biologinę įvairovę, kiek įmanoma pagerinti sąlygas medžiams ir bendrai ekosistemai.

Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas įpareigoja želdynuose ir želdiniuose saugoti biologinę įvairovę (3.1). Biologinė įvairovė yra visapusiškai svarbi gyventojų sveikatai, sveikoms žaliosioms erdvėms, bei klimato pokyčių valdymui ir prisitaikymui.

Kiekvieno infrastruktūros planavimo metu būtina apskaičiuoti galimą žalą žaliajai infrastruktūrai ir užtikrinti, jog bet kokio projekto įgyvendinimo metu nenukentėtų vietovėje esanti biologinė įvairovė ir būtų užtikrinta jos tolesnė apsauga.

Tai numato ir aplinkos ministro įsakymas dėl kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015 - 2020 metų veiksmų planas.

KLIMATO KAITA

Miestuose turi būti stiprinamas fizinės ir natūraliosios (žaliosios) infrastruktūros atsparumas klimato kaitos kitų faktorių sukeliams gamtinėms grėsmėms ir užtikrinamas prisitaikymas prie būsimų poreikių.

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, klimato kaita tiesiogiai ar netiesiogiai daro įtaką visuomenės sveikatai. Prognozuojama, kad ateityje ženkliai padidės su karščio bangomis susijęs mirtingumas, ypač tankiai apgyvendintuose miestuose.

Pagal atliktas prognozes, numanoma, jog iki 2050 metų, dėl klimato kaitos poveikio miestuose pakilus temperatūroms, žmonių mirtingumas padidės dvigubai. Brandūs miesto medžiai gali užtikrinti oro vėsinimą iki 5 laipsnių pagal Celsijų. Taip pat reguliuoti lietaus vandens srautus, esant potvyniams, ar vėsinti aplinką esant sausroms.

SVEIKATOS UŽTIKRINIMAS

Žaliosios erdvės - tai fizinės ir psichinės sveikatos lemiamas veiksnys

Kaip valstybė, mes esame įsipareigoję apsaugoti sveikatą ir gerovę, natūralius išteklius ir ekosistemas bei skatinti sveikatos saugą ir sveiką aplinką keičiantis klimatui pagal Tarptautines Parnos ir Ostravos deklaracijas bei darnaus vystymosi principus.

Atlikus tyrimus nustatyta, kad, pavyzdžiui, 10 proc. padidinus žaliuosius plotus mieste, sumažėja gyventojų sergamumas, pagerėja sąlygos fiziniam aktyvumui ir tai sąlygoja vidutiniškai 5 metų ilgesnę gyvenimo trukmę.

Didesnė tikimybė, kad miestų, kuriuose yra daugiau žaliųjų erdvių, gyventojai bus sveikesni, jiems mažiau reikės sveikatos priežiūros paslaugų, o tai prisideda prie ekonomikos stiprinimo.

Atlikti tyrimai parodo, jog brandūs medžiai mažina gyventojų streso lygį.¹ Brandūs medžiai sugeria iki 68 proc. gatvės triukšmo², taip pat ženkliai sumažina kietųjų dalelių kiekius (sugeria iki 1000 kartų daugiau kietųjų dalelių palyginus su jaunais medžiais). Žaliosios erdvės turi prisidėti prie gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo. Pasivaikščiavimui ar kitai sportinei veiklai tinkami tie plotai, kuriuose medžiai suteikia pavėsį, bei išskiria didesnę deguonies kiekį, reikalingą užsiimant aktyvia veikla. Taip pat, nustatyta, jog buvimas biologinės įvairovės

¹ "A Dose-Response Curve Describing the Relationship Between Urban Tree Cover Density and Self-Reported Stress Recovery" <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0013916514552321>

² <http://www.arboristai.lt/articles/poveikis-zmogui/205-straipsniai22/1160-zeldiniai-ir-i-itaka-aplinkai>

pilnoje aplinkoje paveikia žmonių mikrobiotą ir gerina imuninę sistemą, taip mažėja alerginių susirgimų ir kitų ligų tikimybė.³

Valstybės ir savivaldybių institucijos, priimdamos sprendimus, tvirtindamos programas, turi įgyvendinti **Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo** 18 straipsnio 1 dalyje numatytas priemones.

18 straipsnis. Sveikatos aplinkos sauga

1. Sveikatos aplinka saugoma šiomis priemonėmis:

1) gerinama aplinka, kad ji būtų palanki žmonių sveikatai, mažinamas žmogaus veiklos neigiamas poveikis sveikatai, pašalinama aplinkai žmogaus veikla padaryta žala.

DARNUS VYSTYMASIS

Pagal darnaus vystymosi darbotvarkę, Lietuva yra įsipareigojusi:

- iki 2030 metų imtis skubių veiksmų kovojant su klimato kaita ir jos poveikiu (13 tikslas)
- Iki 2020 metų įtraukti ekosistemų ir biologinės įvairovės vertybes į nacionalinį ir vietinį planavimą, vystymosi procesus (15.9)

Pagal JT Naująją miestų darbotvarkę (Kito deklaratija) esame įsipareigoję:

“Užtikrinti aplinkos tvarumą, skatinant švarią energiją, darnų žemės ir išteklių naudojimą miestų plėtrai; saugant ekosistemas ir biologinę įvairovę, be kita ko, pasirenkant sveiką su gamta suderinamą gyvenimo būdą; remiant darnius vartojimo ir gamybos modelius; stiprinant miestų atsparumą; mažinant nelaimių riziką; švelninant bei prisitaikant prie klimato kaitos.”

Pagal projekto finansavimo priemonę 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteta „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.4.1-APVA-V-016 priemonę „Saugomų teritorijų ir valstybinės reikšmės parkų tvarkymas, pritaikymas lankymui“ bei jai skirtą aprašą - tarp punktų, skirtų "9.3. valstybinės reikšmės parkų tvarkymui" yra reikalavimas:

"36. Projekte neturi būti numatyti projekto veiksmai, kurie turėtų neigiamą poveikį darnaus vystymosi principo įgyvendinimui".

Darnus vystymasis želdynų atveju apibrėžiamas kaip "vystymasis, išsaugantis biologinių rūšių įvairovę, esmines ekosistemas ir ekologinius procesus".

ES finansavimo programos ir jų prioritetai sudaro loginę hierarchiją, kurios tikslai, prioritetai, priemonės ir finansuojami sprendiniai negali prieštarauti vieni kitiems.

³ "Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated"
<https://www.pnas.org/content/109/21/8334>

Atsižvelgiant į aukščiau išvardintus principus bei įstatymus, REIKALAUJAME:

- Jog atnaujinant, ar kitaip tvarkant Sapiegų parką bei kitas žaliasias erdves, būtų laikomasi visų įstatymų ir teisės aktų, užtikrinančių tvarų, bendruomenių poreikius atitinkantį ir biologinės įvairovės išsaugojimu pagrįsta darnų vystymąsi.
- Ruošiant ir įgyvendinant projektą būtų įgyvendinamos realios prisitaikymo prie klimato kaitos priemonės, mažinančios klimato kaitos poveikį bei gerinančios miesto prisitaikymą ir atsparumą.
- Užtikrinti, jog ruošiant ir rekonstruojant Sapiegų dvaro parką, visi – gamtotvarkos, techniniai ir kultūriniai aspektai būtų suderinti, ekologinė ir erdvinė koncepcija vieningai papildytų viena kitą, o siūlomi sprendiniai prisidėtų prie biologinės įvairovės saugojimo, aplinkos bei sveikatos gerinimo, klimato kaitos švelninimo.
- Reikalaujame, jog esama ekosistemų ir jų funkcijų būklė projekto metu būtų išlaikyta ir pagerinta. Nei vienas sveikas medis parke neturėtų būti šalinamas, todėl įpareigojame palikti arba naujai pasiūlyti tik tuos sprendinius, kurie yra suderinami su gamta - parke esančiais gamtiniais ištekliais ir užtikrina ilgalaikius poreikius. Priimti sprendimai lems aplinkos situaciją dešimtmečiams, todėl klimato kaitos ir prisitaikymo prie jos aspektai šiuo metu yra prioritetiniai.

ĮPAREIGOJAME Vilniaus miesto savivaldybę:

- Įvertinti galimą projekto poveikį aplinkai (parko ekosistemai bei žmonių sveikatai) užtikrinti, jog parko ekologinė vertė įgyvendinus projektą nesumažės.
 - Prieš vykdant projektą atlikti pilną parko ekosisteminių paslaugų vertinimą (ESP), ir atitinkamai projekto sprendiniai turi būtų pasirenkami remiantis ESP, t.y. nepadarant žalos aplinkai;
- Pateikti išsamų atsakymą ir analizę, kaip projekto sprendiniai užtikrina biologinės įvairovės išsaugojimą ir prisitaikymą prie klimato kaitos, miesto atsparumo klimato kaitai didinimą;
- Visuose projekto etapuose įtraukti bendruomenes į planavimo procesus ir užtikrinti tolesnę parko priežiūrą.

Mūsų siūlymu, valstybinės reikšmės Sapiegų dvaro parkas, atsižvelgiant į pasikeitusias dabartinio laikmečio tendencijas ir ten esamą gausią biologinę įvairovę, yra puikiai tinkantis būti demonstraciniu objektu gamtamoksliniam auklėjimui, švietimui, pažintiniam-gamtiniam turizmui bei rekreacijai vystyti, etninės kultūros paveldo ir gamtos vertybių puoselėjimui.

Pastebime, kad Jurgos Večerskytės-Šimeliūnės susiformavusi viešųjų erdvių projektavimo praktika ir siūlomi sprendiniai, neatitinka dabartinio laikmečio prioritetų ir yra žalingi visuomenės gerovei ir ekosistemų būklei, todėl jei nebus pakoreguotas projektas, atsižvelgiant į visuomenės poreikius, reikalausime šios architektės nušalinimo nuo visų, bendruomenių poreikių neatitinkančių, projektų.

Taip pat, jei nebus atsižvelgta į aukščiau išvardintus reikalavimus ir užtikrintas jų vykdymas, būsime priversti formuoti grupės tiesioginį kreipimąsi į tarptautines kontroliuojančias institucijas informuojant jas apie tai, kad Lietuva bei jos valstybinės institucijos neužtikrina šių tarptautinių dokumentų laikymosi Lietuvoje, o Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama yra naudojama pažeidžiant pamatinius tarptautinės teisės reikalavimus ir darnaus vystymosi principus.

Žemiau išvardintų organizacijų vardu:

Asociacija "Gyvas miškas", administratorė Monika Peldavičiūtė
info@gyvasmiskas.lt, +37060101906
Adresas: Šilutės g. 12A-3, Rusnė

Lietuvos arboristikos centras, vadovas Sigitas Algis Davenis